

Studiegebied Nederlands tweede taal secundair volwassenenonderwijs: uitgangspunten (2015)

INHOUD

1.	SITUERING	2
2.	DE SAMENHANG MET HET REFERENTIEKADER	2
3.	DE DOELGROEP	2
4.	STRUCTURERING	3
	4.1 Het studiegebied	3
	4.2 De vier geactualiseerde opleidingsprofielen	3
	4.3 Geletterdheidsmodules en open modules	4
	4.4 Verkorte en verlengde trajecten	4
5.	DE LEESWIJZER	5
	5.1 Domeinen en rollen	5
	5.1.1 Domeinen	5
	5.1.2 Rollen	6
	5.2 Tekstkenmerken	6
	5.3 De vaardigheden	7
	5.3.1 Functionele taaltaken	7
	5.3.2 Tekstsoorten en teksttypes	7
	5.3.3 Verwerkingsniveaus	8
	5.4 Ondersteunende elementen	9
	5.3.1 Kennis	9
	5.3.2 Strategieën	9
	5.3.3 Attitudes	9

1. SITUERING

De modulair opgebouwde opleidingsprofielen (OP's) Nederlands Tweede Taal die in 2006 werden goedgekeurd, werden gebaseerd op de publicatie *'Volwassenenonderwijs, Opleidingsprofielen Moderne Talen'* van de Dienst voor Onderwijsontwikkeling (DVO) van 2001. De opleiding Nederlands Tweede Taal (NT2) behoorde niet tot de Moderne Vreemde Talen (MVT) omwille van het specifieke karakter van NT2 als officiële landstaal, als omgangstaal en onderwijstaal. NT2 werd een afzonderlijk studiegebied.

Op 1 juni 2011 gaf de minister van Onderwijs en Vorming, minister Smet, de opdracht tot flexibilisering van het opleidingsaanbod NT2, wat een aanpassing van de vigerende opleidingsprofielen NT2 betekende. Er was behoefte aan een functioneel opleidingsaanbod NT2 dat maximaal inspelt op individuele leerbehoeften van cursisten en de noden van de maatschappij. Deze bevindingen kwamen ook al naar voren in de derde Rondetafelconferentie NT2 en de rendementsstudie van het NT2-aanbod door de onderwijsinspectie (2008).

De opdracht van de minister zette reeds een lijn uit voor de actualisering van de OP's NT2 en hield de volgende aanbevelingen in:

- geen inhoudelijke wijzigingen aan de basiscompetenties;
- uitsplitsing van de vaardigheden (mondeling/schriftelijk of productief/receptief), ook in de lagere richtgraden.

In aansluiting bij die opdracht werden enkele geletterdheidsmodules ontwikkeld bij de OP's NT2 voor richtgraad 1 en 2.

2. DE SAMENHANG MET HET REFERENTIEKADER

Volgens het decreet volwassenenonderwijs is het ERK het enige referentiekader.

Het ERK, het 'Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen: Leren, Onderwijzen, Beoordelen' is de officiële Nederlandse vertaling van het 'Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment' dat in 2006 door de Raad van Europa werd gepubliceerd. Deze publicatie 'beschrijft op alomvattende wijze wat taalleerders moeten leren om een taal te kunnen gebruiken voor communicatie en welke kennis en vaardigheden zij moeten ontwikkelen om daarbij doeltreffend te kunnen handelen' (ERK, p. 7).

In de vigerende OP's NT2 was er reeds een link met het ERK. De toen ontwikkelde basiscompetenties met taaltaken blijven behouden in opdracht van de minister.

Het nieuwe OP sluit aan bij het ERK, maar hanteert een eigen ordeningskader, met een afzonderlijke vermelding van domeinen en rollen, tekstkenmerken en verwerkingsniveaus (zie verder). De formulering van de kennis en de communicatiestrategieën werd wel uit de can do's van het ERK overgenomen. Een voordeel daarvan is dat in combinatie met de tekstkenmerken duidelijk afgebakend is wat gekend moet zijn.

3. DE DOELGROEP

De cursist die het NT2-aanbod volgt dat georganiseerd wordt door een centrum voor volwassenenonderwijs (CVO), is een volwassen cursist die Nederlands nodig heeft in allerlei persoonlijke en maatschappelijke situaties om binnen de samenleving te functioneren. Hij doet dat al dan niet gecombineerd met diploma- of beroepsgericht onderwijs of in combinatie met een al dan niet betaalde vorm van werkervaring of een beroepssituatie.

Deze NT2-cursist wordt op basis van de intake en de COVAAR (een cognitieve vaardigheden-test) naar het CVO georiënteerd. Dat betekent dat hij niet analfabeet, laaggeschoold en traaglerend is; die cursisten worden in een centrum voor basiseducatie (CBE) verder geholpen. Indien de cursist zeer hoog cognitief vaardig is en gericht is op het behalen van een diploma hoger onderwijs, kan hij terecht in een universitair talentcentrum (UTC).

Voor de NT2-cursist die behoort tot het doelpubliek van het CVO kan nog meer op maat worden gewerkt door naast het standaardaanbod een verkort of verlengd traject aan te bieden voor respectievelijk sneller en trager lerende cursisten. Ook kunnen extra geletterdheidsmodules worden ingezet om specifieke geletterdheidstekorten te verhelpen. Zo kan er dus meer behoeftegericht en flexibel op maat van de cursist gewerkt worden.

4. STRUCTURERING

4.1 Het studiegebied

Het studiegebied NT2 bestaat uit heel wat opleidingen (zie website curriculum)¹. Van deze opleidingen werden de vier algemene opleidingen geactualiseerd. Elk van deze vier opleidingen beantwoordt aan een ERK-niveau, de eerste ervan beslaat 2 ERK-niveaus:

- het OP Richtgraad 1: ERK-niveau A1 en A2
- het OP Richtgraad 2: ERK-niveau B1
- het OP Richtgraad 3: ERK-niveau B2
- het OP Richtgraad 4: ERK-niveau C1

4.2 De vier geactualiseerde opleidingsprofielen

Elk opleidingsprofiel bestaat uit:

- een algemene voorstelling met
 - de relatie opleiding – referentiekader
 - de inhoudsopgave
 - de certificering
 - het niveau
 - de studieduur
 - de plaats van de opleiding in het studiegebied
 - de modules
 - het leertraject
- de basiscompetenties van de opleiding
 - de domeinen en rollen
 - de tekstkenmerken
 - de vaardigheden
 - de lees- en schrijfvoorwaarden
 - het technisch lezen en schrijven
 - spreken/gesprekken voeren
 - luisteren
 - schrijven
 - lezen

¹ <http://www.ond.vlaanderen.be/curriculum/volwassenenonderwijs/secundair-volwassenenonderwijs/nederlands-tweede-taal/opleidingen.htm>

- de ondersteunende elementen
 - kennis
 - leerstrategieën
 - communicatiestrategieën
 - attitudes
- de modules van de opleiding
 - situering van de modules in de opleiding
 - instapvereisten
 - Studieduur
 - Basiscompetenties
- De geletterdheidsmodules

4.3 Geletterdheidsmodules en open modules

Een geletterdheidsmodule speelt in op een open vraag naar specifieke competenties in functie van een beroepssituatie of een opleiding. Daartoe wordt een vaste selectie van basiscompetenties uit een opleidingsprofiel samengebracht in een module. Die wordt altijd opgenomen in het OP waar ze inhoudelijk bij aansluit, maar maakt geen deel uit van de opleiding.

De ontwikkelde geletterdheidsmodules bij richtgraad 1 bevatten in hun naam een verwijzing naar een ERK-niveau. De geselecteerde basiscompetenties behouden hun ERK-niveau uit het OP, maar ze worden binnen de context van de module gerealiseerd. Bij richtgraad 2 verwijst het cijfer bij het ERK-niveau naar het vereiste niveau van de tekstkenmerken in het OP waaruit de basiscompetenties werden geselecteerd. Niveau 1 is in dat OP het laagste van 2 niveaus.

Voor richtgraad 1 gaat het over:

- Geletterdheidsmodule NT2 – Breakthrough/Waystage Spreken/gesprekken voeren en luisteren in de opleiding
- Geletterdheidsmodule NT2 – Breakthrough/Waystage Spreken/gesprekken voeren en luisteren op de werk- en stageplaats

Voor richtgraad 2 gaat het over:

- Geletterdheidsmodule NT2 – Threshold 1 Luisteren in de opleiding
- Geletterdheidsmodule NT2 – Threshold 1 Spreken/gesprekken voeren in de opleiding
- Geletterdheidsmodule NT2 – Threshold 1 Teksten schrijven in de opleiding
- Geletterdheidsmodule NT2 – Threshold 1 Studieteksten verwerken in de opleiding
- Geletterdheidsmodule NT2 – Threshold 1 Spreken/gesprekken voeren en luisteren op de werk- en stageplaats

4.4 Verkorte en verlengde trajecten

In functie van de noden en de mogelijkheden van de cursisten kunnen verkorte en verlengde trajecten worden ingericht. Ze verschillen enkel op het vlak van de duur van de andere opleidingsprofielen. Dat betekent dat het aantal modules van een verkort of verlengd traject en de verdeling van de basiscompetenties over de modules identiek zijn aan het overeenkomstige standaardtraject.

Voor deze opleidingsprofielen zijn de volgende trajecten door de Vlaamse overheid goedgekeurd:

Standaardtraject	Verlengd	Verkort
R 1: 4 modules van 60 lestijden	4 x 90 lestijden	4 x 40 lestijden
R 2: 8 modules van 60 lestijden	8 x 90 lestijden	8 x 40 lestijden
RG 3: 2 modules van 120 lestijden	-	2 x 80 lestijden
RG 4: 2 modules van 120 lestijden	-	2 x 80 lestijden

5. DE LEESWIJZER

5.1 Domeinen en rollen

Het opleidingsaanbod NT2 moet maximaal inspelen op individuele leerbehoeften van kandidaatcursisten NT2. Cursisten volgen een opleiding Nederlands met verschillende doelen en vanuit verschillende interesses. Ze functioneren in en participeren aan de maatschappij in de context waarin ze leven. Daarom moeten de functionele taaltaken uit de opleidingsprofielen worden ingebed in de domeinen waarin de cursisten Nederlands nodig hebben en in de rollen die zij zullen opnemen.

Het opleidingsprofiel stelt het volgende:

‘Om te komen tot efficiënt taalleren, is het belangrijk dat het taalleren zo snel mogelijk aansluit bij de behoeften en bij het einddoel van de cursisten en bij de vragen van de maatschappij. Het centrum en de cursisten brengen regelmatig samen de leertrajecten van de cursisten in kaart en bepalen hierbij in welke domeinen de cursisten Nederlands nodig zullen hebben en welke rol(len) zij in het Nederlands zullen opnemen.’

Ook in het Decreet betreffende het onderwijs XXIV (Art. V. 3) wordt de nadruk gelegd op het belang van trajectbegeleiding van cursisten:

‘§1ter. De centra voor volwassenenonderwijs die onderwijsbevoegdheid hebben voor opleidingen van het studiegebied Nederlands tweede taal zijn ertoe gehouden om aantoonbaar voor elke cursist een individuele leertrajectbegeleiding te organiseren.

Het centrum voor volwassenenonderwijs legt hiertoe in samenspraak met de cursist het leertraject vast en houdt daarbij rekening met de startcompetenties en het eindperspectief van de cursist en in voorkomend geval ook met de vragen van de doorverwijzende instantie.’

Bij het bepalen van het eindperspectief van de cursisten moet de focus per opleiding op minimaal 2 domeinen worden gelegd. Voor modules waarvan de benaming een domein bevat, is geen keuze meer mogelijk. In elk domein worden minimaal twee rollen aangebracht die verschillend zijn van de rollen uit het andere domein.

De domeinen en rollen moeten als deel van de basiscompetenties worden gelezen.

5.1.1 Domeinen

De indeling in domeinen in de opleidingsprofielen is gebaseerd op het ERK. De officiële Nederlandse vertaling van het ERK zegt op pagina 44 het volgende: ‘Elk geval van taalgebruik vindt plaats in de context van een bepaalde situatie binnen één van de domeinen (werkingsferen of aandachtsgebieden) waarin het sociale leven is geordend. De keuze van de domeinen waarop leerders worden voorbereid heeft verstrekkende gevolgen voor de keuze van situaties, doelstellingen, taken, thema’s en teksten voor onderwijs- en toetsmaterialen en -activiteiten. (...)’

Het aantal mogelijke domeinen is niet te bepalen omdat elk definieerbaar activiteiten- of interessegebied het belangrijkste domein kan zijn voor een bepaalde gebruiker of opleiding. Over het algemeen is het bij het leren en onderwijzen van talen nuttig om ten minste de volgende domeinen te onderscheiden:

- het persoonlijke domein, waarin de betrokkene als privépersoon leeft, met aandacht voor het huiselijke leven met familie en vrienden, en zich overgeeft aan individuele activiteiten zoals lezen voor zijn of haar plezier, een dagboek bijhouden, zich wijden aan een speciale belangstelling of hobby, enzovoort;
- het publieke domein, waarin de betrokkene optreedt als lid van de samenleving in het algemeen, of van een bepaalde organisatie, en zich bezighoudt met uiteenlopende transacties voor uiteenlopende doeleinden;
- het professionele domein, waarin de betrokkene zijn werk doet of beroep uitoefent;
- het educatieve domein, waarin de betrokkene zich bezighoudt met een georganiseerde vorm van leren, in het bijzonder (maar niet noodzakelijkerwijs) binnen een onderwijsinstelling. Opgemerkt moet worden dat bij veel situaties meer dan één domein betrokken kan zijn."

Binnen deze OP's werd het aantal domeinen beperkt tot de bovenstaande 4.

5.1.2 Rollen

Binnen de verschillende domeinen nemen cursisten rollen op zich die aan algemene taaltaken een concrete invulling geven of die specifieke talige competenties met zich meebrengen. Alle basiscompetenties kunnen geconcretiseerd worden door invulling in een rol. Zo kan de basiscompetentie NT 001 BC 020 'De cursist kan op beschrijvend niveau relevante gegevens selecteren uit persuasieve teksten.' concreet ingevuld worden vanuit de rol consument. De basiscompetentie kan dan bijvoorbeeld worden: 'Een cursist kan op beschrijvend niveau, als consument, relevante gegevens selecteren uit een persuasieve tekst, zoals een advertentie.'

De in de opleidingsprofielen gehanteerde rollen zijn gebaseerd op de rollen van 'Doelgericht uit de startblokken', een maatwerkproject van de Nederlandse Taalunie voor beginnersdoelen NT2. <http://taalunieversum.org/onderwijs/nt2-beginnersdoelen/>

De rollen zijn:

- beheerder huisvesting en gezinsadministratie
- consument
- cursist/student
- vrijetijdsbesteder
- opvoeder
- werkende
- werkzoekende
- ondernemer

In het opleidingsprofiel is deze lijst niet limitatief en volgt er na de achtste rol een beletselteken. Naast de acht rollen van de Taalunie kunnen voor bepaalde taalleerders andere rollen relevant zijn, zoals de rol van verkeersgebruiker.

5.2 Tekstkenmerken

De tekstkenmerken moeten als deel van de basiscompetenties gelezen worden. Het zijn de intrinsieke kenmerken van een tekst en ze bepalen mee de moeilijkheidsgraad van een taaltaak.

De tekstkenmerken zijn onderverdeeld in de volgende categorieën:

- onderwerp (bv. voorspelbare, concrete, eenvoudige onderwerpen)
- taalgebruikssituatie (bv. expliciet aangeboden informatie, authentieke of semi-authentieke teksten, standaardregister)
- structuur/samenhang/lengte (bv. eerder kort en eenvoudig gestructureerd)
- woordenschat/taalvariëteit (bv. eerder frequente woorden en formuleringen)
- uitspraak/articulatie/intonatie (bv. geïntoneerd en gearticuleerd in de standaardtaal)
- tempo/vlotheid (bv. redelijk gelijkmatig, vloeiend, spontaan)
- spelling en interpunctie (bv. correcte en consistente spelling en interpunctie die de leesbaarheid bevorderen).

5.3 De vaardigheden

5.3.1 Functionele taaltaken

Het opleidingsaanbod NT2 moet cursisten in staat stellen het Nederlands te gebruiken waar ze het nodig hebben om zo hun doelen te bereiken. Daarom zijn de basiscompetenties in de opleidingsprofielen geformuleerd als functionele taaltaken. Ze beschrijven wat cursisten met het Nederlands moeten kunnen doen in bepaalde communicatieve situaties. De basiscompetenties zijn een geïntegreerd geheel van en een complex samenspel tussen vaardigheden, kennis, strategieën en attitudes. Om functionele taaltaken uit te voeren moeten cursisten vaardigheden (spreken, gesprekken voeren, luisteren, schrijven, lezen) aan de dag leggen met verschillende gesproken en geschreven teksten (tekstsoorten en teksttypes) die voldoen aan bepaalde intrinsieke kenmerken (tekstkenmerken). De informatie in die teksten moet op verschillende manieren worden verwerkt (verwerkingsniveaus). Bij de voorbereiding, de uitvoering en de controle van de functionele taaltaken moeten cursisten kunnen terugvallen op een aantal ondersteunende elementen: kennis, leer- en communicatiestrategieën en attitudes.

5.3.2 Tekstsoorten en teksttypes

In de basiscompetenties wordt aangegeven met welke tekstsoort de cursisten een taalkaak moeten kunnen uitvoeren: informatieve, prescriptieve, persuasieve, narratieve of artistiek-literaire teksten. Een basiscompetentie bevat slechts één tekstsoort.

Teksttypes worden in de basiscompetenties enkel opgenomen als ze niet exemplarisch zijn en dus bereikt en geëvalueerd moeten worden.

Ter verduidelijking van de basiscompetenties waarin geen teksttypes worden vermeld, volgen hier enkele voorbeelden:

Tekstsoort	Omschrijving	Voorbeelden van teksttypes
Informatieve teksten	het overbrengen van informatie	artikel, brief, documentaire, e-mail, folder, formulier, (telefoon)gesprek, interview, mededeling, nieuwsitem, schema, tabel, uiteenzetting, verslag
Prescriptieve teksten	het rechtstreeks sturen van het handelen van de ontvanger	gebruiksaanwijzing, handleiding, instructie, opschrift, publieke aankondiging, waarschuwing
Persuasieve teksten	het aanzetten tot handelen of tot de vorming van een mening	betoog, commentaar, debat, discussie, oproep, pamflet, reclameboodschap, (verkiezings-)propaganda
Narratieve teksten	het verhalend weergeven van feiten en gebeurtenissen	dagboek, film, luisterboek, reisverhaal, relaas, reportage, stripverhaal, verhaal
Artistiek-literaire teksten	expliciete aanwezigheid van een esthetische component	gedicht, kortverhaal, roman, toneel, chanson/song

Eenzelfde tekst kan onder verschillende tekstsoorten geklasseerd worden. Dat hangt onder andere samen met het gehanteerde perspectief: dat van de maker of dat van de gebruiker. Een reclametekst kan heel creatief met taal omgaan en zo artistiek-literair worden. De lezer/kijker/luisteraar kan ervan

genieten, ook als de aangeprezen producten volledig buiten zijn gezichtsveld vallen. Een editoriaal in een krant kan tegelijk narratief, informatief en persuasief zijn.

5.3.3 Verwerkingsniveaus

Het verwerkingsniveau van een taalkaak is naast de tekstsoort en de tekstkenmerken één van de bepalende factoren van de moeilijkheidsgraad. Het verwerkingsniveau is het niveau waarop cursisten de informatie in een taalkaak moeten verwerken. Soms moeten ze de informatie in een tekst gewoon begrijpen of weergeven. Soms gaat de informatieverwerking verder dan louter begrip of weergave en moet de cursist iets met de informatie doen (vb. volgorde veranderen, structureren, enz.) of moet hij zich er een mening over vormen.

In de opleidingsprofielen NT2 onderscheiden we drie verwerkingsniveaus²: beschrijven, structureren en beoordelen, waarbij de moeilijkheidsgraad meestal in stijgende lijn gaat. De verwerkingsniveaus zijn echter geen exact te onderscheiden kenmerken van tekstverwerking. Meestal wordt beschrijven als het meest eenvoudige gezien en beoordelen als het meest complexe, maar soms kan beschrijven moeilijker zijn dan beoordelen, afhankelijk van de tekst(soort) die wordt aangeboden. De niveaus moeten eerder gebruikt worden als een glijdende schaal; het is dus van belang om de verschillende verwerkingsniveaus voldoende aan bod te laten komen.

Verwerkings-niveau	Omschrijving	Voorbeelden
Beschrijven	kennis nemen van aangeleverde informatie of de verkregen informatie in min of meer dezelfde vorm weergeven; in de informatie als zodanig wordt geen 'transformatie' aangebracht	invullen, globaal weergeven, beschrijven, navertellen, een kookboek raadplegen om een gerecht klaar te maken, genietend lezen
Structureren	de informatie een andere structuur geven dan die waarin ze werd gepresenteerd: onderdelen van de informatie selecteren, verbanden tussen stukjes informatie ontdekken	ordenen, rangschikken, een artikel lezen om samen te vatten
Beoordelen	informatie uit verschillende bronnen of met zijn eigen voorkennis van het onderwerp vergelijken	beoordelen, (be)argumenteren, recepten vergelijken in verschillende kookboeken voor een bespreking van de kwaliteit van de kookboeken, een filmrecensie schrijven op basis van reacties uit het publiek

² Traditioneel worden er vier verwerkingsniveaus onderscheiden: kopiëren, beschrijven, structureren en beoordelen. "Kopiëren" is voor deze opleidingsprofielen niet van toepassing.

5.4 Ondersteunende elementen

In functie van de voorbereiding, de uitvoering, de controle van de taaltaken moeten cursisten een beroep kunnen doen op een aantal ondersteunende elementen: kennis, communicatie- en leerstrategieën, en attitudes.

5.4.1 Kennis

De kennis ondersteunt via inzicht in allerlei taalverschijnselen en reflectie op eigen en andermans taalgebruik, de ontwikkeling van de basiscompetenties. Kennis alleen heeft geen functie op zich, er is altijd een relatie met de taaltaken. Naargelang van de taaltaak zal het ene of het andere aspect meer nadruk krijgen. De kennis is onderverdeeld in de volgende categorieën:

- woordenschat
- grammatica
- fonologie (spreken, luisteren)
- orthografie (schrijven, lezen)
- sociolinguïstische trefzekerheid
- thematische ontwikkeling
- coherentie en cohesie.

5.4.2 Strategieën

Strategieën helpen een cursist een taaltaak gericht en efficiënter uit te voeren. Het zijn planmatige technieken, procedures, handelwijzen die elke taalgebruiker min of meer bewust hanteert en die door onderwijs ontwikkeld en versterkt worden.

Strategieën moeten bereikt worden: cursisten moeten ze kunnen toepassen in een niveau, met alle teksten van dat niveau.

Binnen de strategieën wordt een onderscheid gemaakt tussen communicatiestrategieën en leerstrategieën. Communicatiestrategieën ondersteunen het talig functioneren. Leerstrategieën ondersteunen het leerproces. Binnen de leerstrategieën wordt er een verschil gemaakt tussen talige leerstrategieën en niet-talige (reflectieve) strategieën.

5.4.3 Attitudes

Een attitude drukt een bereidheid uit actie te ondernemen. Elke attitude geldt als een na te streven basiscompetentie. Daarom staat er een asterisk * bij.